

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

IX. évfolyam 100. szám
2005. június

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„... Urunk és megbékítőnk...”

„...Istennek Lelke, Te szóltál Mózes által, Te, akit ő mint felfoghatatlan erőt szemlélt, aki a vizek fölött lebegett. Te vetted körül a vizeket, gondoskodásoddal megőrizted a madarakat, és irgalmasságod tartotta fenn az új teremtést...”

Visszautalás történik itt Mózesre, aki által a Tízparancsolatot kaptuk, aki tudatában volt a Lélek működésének, de teljességében azt nem tudta felfogni. De utalás történik a kezdetekre, a teremtésre, hisz ott mondja a Szentírás, hogy Isten Lelke lebegett a vizek felett. S bár csak a vizeket meg a madarakat említi az ima, mindent a teremtésben a Szentlélek tartott fenn. S az isteni irgalmasság eredményezte az új teremtést, vagyis Jézus eljövételét.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.mag-y-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu

* * *

Örményországban járt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hivatalos küldöttsége

Örményországban jártunk

Először nyílt alkalom 1994 - az örmény kisebbségi önkormányzatok megalakulása óta -, hogy a magyar anyanyelvű örménység képviselői hivatalos bemutatkozó látogatást tegyenek az őshazában, Örményországban.

A 2005. május 18-30-ig tartó utazáson az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület budapesti képviselői és hozzátartozói vettek részt, valamint tolmácsként *Zsigmond Benedek* armenológus. Látogatást tettünk az örmény kulturális miniszternél, a Tudományos Akadémia főtitkáránál, a Matenadaran-, a Genocídium múzeum igazgatójánál, Magyarország tiszteletbeli konzuljánál, az örmény nemzeti könyvtár igazgatójánál, a történeti múzeum igazgatóhelyettesénél, valamint az Örményország - Magyarország Egyesületnél.

A bemutatkozó látogatás során 38 kötetből álló örmény kiskönyvtárat helyeztünk letétbe a Tudományos Akadémia, a Matenadaran és az Örmény Nemzeti Könyvtár gyűjteményében, amellyel a hazai magyar anyanyelvű örménység kulturális identitásörzését kívántuk dokumentálni. Valamennyi kötet az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadványa, illetve a támogatásával megjelent kötetek.

Hálás köszönetet mondunk *Anahit Szimonján* elnök asszonynak, az Örményország-Magyarország Egyesület vezetőjének, hogy nemcsak a protokoll bemutatkozást szervezte meg, hanem segítséget nyújtott arra, hogy kiállítással egybekötött műsorral mutakozzunk be az irántunk érdeklődőknek. Ennek keretében megnyitottuk a Genocídium 90. évfordulójára megjelentetett naptár alapján készült kiállításunkat, *Szabó László* Musza Dagon készült fotóival és *Lászlóffy Aladár* Kossuth díjas költő verseivel örményül, valamint *Vákár Tibor* építészmérnök, képzőművész Ararát szimfónia című grafika sorozatát. A műsor előadása a hazai magyar anyanyelvű örménység történelmét, kultúráját, kisebbségi közéletben betöltött szerepét ismertette, majd bemutatásra került *Pilinszky János Tilos csillagon* című verseskötete, *Vahram Martirosyan* költő örmény műfordításában. A verseket *Várady Mária* magyarul és a műfordító örményül tolmácsolta ugyanúgy, mint *Lászlóffy Aladár* verseit. A műsor második részében *Kátainé Szilvay Ingrid* zongora hangversenyére került sor, Bartók Béla és Aram Hacsaturján zeneszerzők párhuzamát ecsetelve. Közben elénekelte a Bartók által feldolgozott erdélyi örmény húsvéti dalt, majd az előadás végén az örmény Miatyánkot. A bemutatkozásra 4 televízió küldte ki tudósítóját, majd adták le a riportokat már aznap este a televízióban.

Köszönetet mondunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek, a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak, az Országos Örmény Önkormányzat magyar anyanyelvű frakciójának, a II., XI., XII., XIII. kerületi Örmény Önkormányzatoknak, hogy az utazást anyagilag támogatták. Köszönetet mondunk *Vahram Martirosyannak* és *Zsigmond Benedek* armenológusnak közreműködésükért.

dr. Issekutz Sarolta elnök

* * *

Csíkszentgyörgyi-Ficus Margit

Időutazás Aniból „Ani”-ba, avagy részletek az örményországi útinaplómból

2005. május 19. csütörtök

25 év - egy emberöltő. Ennyi idő telt el azóta, hogy egy társasutazás keretében a geghardi sziklakolostort meglátogattam. A néphit szerint, aki a zsebkendőjét felkötötte a kert egyik fájára, újból visszatér erre a gyönyörű helyre. Nem hittem a dologban, de azért a nálam lévő zsebkendőt én is felbiggyesztettem az egyik „feldekorált” fára.

És most... ülök a Boeing repülőgépen, amely Örményországba tart. Időutazás ez a javából. A térképen követem az útvonalat, amelyet - fordított irányban - őseink tettek meg 800 évvel ezelőtt. Évszázadokig tartott a vándorlás, amíg elértek Erdélybe, ahol 1672-ben I. Apafy Mihály fejedelem letelepítette őket, és Magyarhonban új hazát találtak. Mi most ezt az utat kb. 4 óra alatt tesszük meg Prágából Jerevánig.

Hajnali 4 órakor szállt le a gépünk a zvartnoci repülőtéren. Az utazásunkat szervező cég, a *Hjur Szerviz* munkatársai gyönyörű virágkosárral köszöntötték az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hivatalos küldöttségének minden hölgytagját. Ez volt az első kellemes meglepetés.

A második a szállodánk volt. A Szajat-Nova utcában található a tizennégy emeletes, ötszáz férőhelyes Ani szálloda. Az első emeleten étterem és presszó van, a többi emeletet pedig a szállodai szobák foglalják el. A szálló szolgáltatásai a legkényesebb igényeket is kielégítik. Gyors fürdés és reggeli után lepihenünk. A harmadik meglepetés ébredés után ért. Az ablakon keresztül a hófödte *Ararát* képe ragyogott be. A napsütéstől csillogó hegycsúcs látványa minden reggel nagy örömet szerzett. Az *Ararát* az örmények szent hegye, a monda szerint az özönvíz után itt feneklett meg Noé bárkája. 5165 méter magas. Jelenleg Törökország területén található.

Délután nagy séta a belvárosban. Első utam a Köztársaság térre vezetett, amely az egyik legszebb tér a világon. Művészen megkomponált, ovális alakú térség, itt található a Kormánypalota, a Minisztériumi Hivatalok Palotája, az Armenia Marriott Szálló, a Postahivatal, a Történelmi Múzeum és a Galéria. A tértől délnyugatra 2750 darab, egy vízsugarú kis szökőkútból álló szökőkútszönyeget csodálhatunk meg. Jereván fennállásának 2750. évfordulójára készítették 1968-ban.

Érdeklődéssel néztem a várost, mennyit változott. Mindenütt hatalmas építkezés (és a vele járó hatalmas méretű bontás) látható. Rendkívül sok az autó, ezért a levegő szmogos. A belváros (ahol mi is lakunk) szép, széles utcáin árnyas fák adnak enyhülést a tikkadt embereknek. Az épületek sok szép részlete gyönyörködteti a turistákat, akik kíváncsian ismerkednek Jerevánal.

Ma még én is turista vagyok, de holnap már az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat képviselőjeként, a hivatalos küldöttség tagjaként tartózkodom Örményországban, *dr. Issekutz Sarolta* elnök asszony hatalmas munkával, hónapok óta szervezte ezt a bemutató tanulmányutat. Bemutatkozunk, mint az erdélyi örmények leszármazottai, és tanulmányozzuk az őshazában élő örmények kulturális életét.

Május 20. péntek

Garni Jerevántól 130 km-re fekszik. A Garni erőd a királyok nyári rezidenciájául, valamint seregeik álmáshelyéül szolgált. Az erőd legmagasabb pontján pogány szentély épült, amelyet a nap istenének, Mithrásznak emeltek. 301 után, amikor a kereszténység államvallás lett Örményországban, a pogánykori emlékeket minden erővel igyekeztek elpusztítani. Hogy ez az oszlopcsarnokkal körbefogott, peripteron típusú épület mégis megmaradhatott, annak köszönhető, hogy a királyi rezidencia területén állt. A levélmintás oszlopfők, a növényi alakzatokkal és relieffel gazdagon díszített párkányok, az oroszlánfős vízfolyók, az épület egésze és legapróbb részletei is a korabeli építőművészet magas színvonaláról tanúskodnak.

A templom Isten háza. Szakrális hely, ahol elcsendesedünk. Ezt őseink is tudták, ezért építették templomaikat a legszebb, legcsendesebb helyekre, mert maga a Természet is a megnyugvásunkat segíti elő. Az isteni kéz nyomát láthatjuk mindenütt, magunk körül a természet rendjében. Kitűnő példa erre a Garnitól mindössze 7 km-re található *Geghard*-kolostor. Ez a hely valaha az örmény szellemi élet egyik központjának számított. A legenda szerint itt őrizték annak a dárdának a hegyét, amellyel a keresztre feszített Megváltó testét átszúrta az egyik római katona. Az ereklye ma az ecsmiadzini egyházi múzeumban látható.

Geghard most látható épület kompozíciója a 12-13. századból való. Két kis barlangtemplom gyakorolja a legnagyobb hatást a látogatókra. Nem kőből épültek, hanem a sziklatömbből vájta ki őket építőmesterek felülről lefelé haladva. A gránátvirágos reliefekkel díszített árkádsor felett ez olvasható: „*Emlékezzetek Galdzakra, az építészre.*”

16 órára a Kulturális Minisztériumba mentünk, ahol *Hovik Hovejan* miniszter úr fogadta a küldöttségünket. Bemutatkozásunk után örömét fejezte ki, hogy az Aniból elmenekült örmények leszármazottai milyen hűségesen őrzik az örmény kultúra szellemi örökségét, ápolják és fejlesztik azt. *Dr. Issekutz Sarolta* átadta az Egyesület könyvajándékait (12 év termését) és a Genocídiumra készült falinaptárt, amelyet a miniszter úr meghatóan köszönt meg. Kölcsonösen fontosnak tartjuk a jövőbeni szorosabb együttműködést.

Este *Artashes H. Blurtsyan* úrral, tiszteletbeli konzullal tárgyaltunk. Kellemes, jó hangulatú, baráti beszélgetés részesei voltunk.

Május 21. szombat

A *Szevan tó* Jerevántól 60 km-re található. Joggal nevezhető Örményország gyöngyszemének. Itt található *Sevanavank*, ahol két csodálatos szépségű templom napjainkig fennmaradt. Ez a Szent Apostol és az Istenanya templom.

Dilidzsán környékén építették a 12-13. században a *Nor Getik* kolostort. Építésében részt vett a 12. századi neves államférfi jogtudós és meseíró, *Mechitár Gos* is, akinek leghíresebb alkotása a Törvénykönyve volt. Nemcsak az ő korában, hanem jóval később az igazságszolgáltatás alapját képezte. *Mechitár Gos* tiszteletére a *Nor Getik* kolostort *Gosavankh* kolostornak is nevezik. Az épületegyüttes leglátványosabb tagja a Világosító Szent Gergely templom. Belső díszítése nagyon gazdag. Gondot fordítottak arra, hogy a templom kívülről is szép legyen. Rozettás díszítése csipke-finomságú munka. A kolostor könyvtárában nemcsak tanítottak, hanem könyvmásolással és írással is foglalkoztak.

Több művészi kivitelezésű hacskhart is láttunk. A legszebbek *Pavgosz* kőfaragómester munkái, különösen az 1291-ben készített hacskar. A bal oldali alsó csillagban olvasható a készítés évszáma. Erdőktől rejtett smaragdzöld térségben találjuk a 12-13. század folyamán épült *Hagharcin* kolostor műemlék együttesét, amelyet az építőmesterek keresztkupolás, illetve kupolás megoldással hoztak létre. A kolostor ebédője különleges elrendezésű. A helyiséget két masszív oszlop osztja két négyzet alakú részre. Sejtelmesen világítja meg a belső teret a mennyezeti nyílásokon át beáramló fény. A falak mentén kőpad

húzódik. Déli falának egyik kapukövén az építőmester, *Minasz* neve olvasható. Kézjegyét más köveken is megtaláltuk.

Május 22. vasárnap

Az Örmény Apostoli Szentegyház központja, Szent *Ecsmiadzin* Jerevántól nyugatra fekszik. A székesegyházat a 4. században emelték egy pogány templom helyén. A mai kolostort a fellegrvár helyén építették. A katedrális nemcsak Örményország, hanem az egész keresztény világ egyik legrégebbi alapítású temploma. 301-ben (303-ban?) építette az örményeket keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergely apostol. A legenda szerint maga Krisztus jelent meg az apostolnak, hogy kijelölje a katedrális helyét. Az apostol ezek után saját kezűleg helyezte el az első alapkövet. Az *Ecsmiadzin* szó jelentése: „*Itt szállt alá az Egyszülött.*”

A főoltárán kívül még három oltára van. A pompázatos belső festés *Hovnathan Nagas* mester munkája. A kiállítási tárgyak között igen értékes relikviák szerepelnek. Itt látható annak a dárdának a hegye, amelylyel a megfeszített Krisztus szívét átszúrták, Krisztus keresztségének egy darabja, Noé bárkájának egy darabja, valamint Világosító Szent Gergely jobbkarja.

A kolostor udvarán kereszteskövek (hacsckharok) láthatók. Az egyik 1279-ből, a másik a 17. századból való. A harmadik kereszteskő az örmény genocídium áldozatainak emlékére készült.

A *Szent Hripszime templom* építését 618-ban *Komitasz* katolikosz fejeztette be. Kosztan Zarjan író így jellemezte ezt a tökéletes templomépítészeti alkotást: „*a kövek zenéje*”. A szent hamvai az oltár alatti sírkamrában nyugszanak.

A *Szent Gajane* templomot 630-ban *Jejr* katolikosz parancsára építették egy 4. századi kápolna helyén. A szent hamvait a déli oltáraszisz melletti síremlék rejti.

Ecsmiadzintól 5 km-re található Örményország legnagyobb középkori templomának, a *Zvartnoc* székesegyháznak a romjaiban is impozáns maradványa. A legenda szerint itt találkozott Világosító Szent Gergely és III. Tiridat király. A 10. században földrengés pusztította el a székesegyházat, ami pedig megmaradt, azt az arab hódítók tették a földdel egyenlővé. Az Aniban végzett ásások során előkerült *Zvartnoc* kőből faragott makettje. A *Zvartnoc* székesegyház új fejezetet nyitott a középkori templomépítés történetében. Egyedi formája és szerkezete hatással volt nemcsak az örmény építészetre, hanem más országokra is.

A sok szépség után visszatértünk a mába, délután megtekintettük a Vernissaget, a Bolhapiacot.

Május 23. hétfő

A *Szaghmoszavank-kolostort* *Vacse Vacsutjan* herceg építette. 1235-ben épült fel az *Asztvacacin* kis templom. A belső világítását a mennyezeten kialakított nyílással oldották meg. Főoltára felett a relief a felkelő napot és annak sugarait ábrázolja.

Astarak városa elsősorban kora keresztény kori templomairól híres. Legismertebb a 7. század derekáról való 6 méter szélességű és 7, 5 méter hosszúságú, jó állapotban fennmaradt *Karmravor* (Vörös színű) templom. Kicsiny méretéből arra lehet következtetni, hogy előkelő családi sírkápolna volt.

A 10-13. században a *Pahlavuni* hercegi család tagjai emelték az *Amberd* várkastélyt. Magaslaton épült, és hatalmas bazalttömbök tették megközelíthetetlené. A herceg parancsára a várban egy puritán kis templomot is emeltek.

A vár közelében található a fürdő, amely tipikus képviselője a középkori keleti fürdőknek. Az ásások során a fürdő meglepetéssel szolgált: a vízmedence helyiségeinek padlólapjai alatt megtalálták a *Pahlavuni* hercegek egyik udvari bolondjának csontvázát. Mellé temették hűségese társát, a kakasát is. Hogy biztosan a bolond földi maradványaira bukkantak rá, azt a csontváza tanúsítja. Még gyermekkorában szándékosan eltorzították.

16 órára a Tudományos Akadémiára voltunk hivatalosak. *Vladimir Barhudarjan*, az Örmény Nemzeti Akadémia alelnöke, a Diaszpóra Történeti Osztály vezetője fogadta küldöttségünket.

A Tudományos Akadémia épülete gyönyörű. Széles díszlépcső vezet az ötárkados loggiába, amelyen keresztül a főbejárathoz lehet jutni. A díszítés visszafogott. A freskókat *Hacsatrjan* festette, Meszrop Masztocot és az örmény történetírás atyját, Movszesz Chorenacit ábrázolják.

Az alelnök úr meghatottan fogadta Egyesületünk ajándékait, a hatalmas mennyiségű könyvanyagot és a Genocídium évfordulójára készített naptárt. Kifejezte, mennyire fontosnak tartja, hogy a diaszpórában élő örmény leszármazottak kapcsolatot tartsanak az óhazával.

Május 24. kedd

A mai program *Gyumri* városának megtekintése. Egy bronzkori település helyén épült, neve többször változott. Hívták Alexandropolnak, Leninakánnak, majd a rendszerváltás után ismét visszakapta ősi nevét.

Az 1988-as földrengés sok emberéletet követelt, mérhetetlen anyagi károkat okozott. Charles Aznavour, (akinek szülei a Genocídium után menekültek el Örményországból) sok-sok év óta komoly anyagi támogatást küld az óhazának. Nagyméretű szobrot emeltek hálaiból neki a város lakói.

A múlt egyik tanújaként maradt fenn a Megváltó temploma. Belső és külső díszítése egyaránt gazdag, különösen a freskói jelentősek.

Elmentünk a tájmúzeumba is, a gazdag gyűjtemény a letűnt időkről mesélt.

Szerettük volna megnézni *Ani* város romjait, ahonnan őseink 1239-ben menekültek el. A középkor legjelentősebb városa volt Ani. Az általános örmény sors jutott osztályrészül: ellenség dúlta és pusztította. Fennmaradt műemlékei még romjaiban is beszédesen bizonyítják a hajdanvolt szellemi és anyagi kultúra színvonalát. A mai Törökország területén lévő Ani már évszázadok óta romváros, de még mostani állapotában is csodálatot vált ki a szemlélőből. Sajnos, adminisztratív okok miatt, nem mehettünk el a török határra és nem nézhettük meg a helyet, ahonnan származunk.

Május 25. szerda

*Jereván*nal ismerkedtünk a mai nap. Először a Kaszkádot és a rajta lévő emlékművet tekintettük meg, majd a Matenadaranba, a Kézirattárba mentünk, ahol a főigazgató úr várta küldöttségünket. Sarolta ajándékozólévével kíséretében átadta könyv ajándékainkat és elmondta, mennyire örül annak, hogy ebben a világhírű intézményben a kutatók tanulmányozhatják azt a gazdag információs anyagot, amelyet az általunk vitt könyvek rejtenek magukban. A látogatás után megtekintettük a csodálatos kiállítási anyagot.

Az épület előtt *Meszrop Masztoc* szobra áll. Kötéltáblát tart a kezében, amelyen az örmény írás betűi olvashatók. Az emeletre vivő lépcsős feljáró tetején nagyméretű mozaik képben gyönyörködhetünk, a perzsák ellen 451-ben vívott csatát örökíti meg. A Kézirattárban több, mint 16 ezer kódex és egyéb kéziratos munka található. Ezeket a kincseket a menekülő lakók sokszor a saját testükre erősítve menekítették meg az elpusztulástól.

Némelyik kódex akkora, hogy egy-egy pergamenlapját egész borjúbőrből készítették. De van olyan is, amelynek mérete 3x4 cm, súlya 19 gramm. Ezeket csak nagyítóval lehet elolvasni. A könyvek az örmény miniatúrafestészet remekeit tartalmazzák. A legrégebbi miniatúra az 5. századból való. A Matenadaran nemcsak páratlan értéket képviselő kéziratgyűjtemény, hanem tudományos műhely is.

Ebéd előtt a Genocídium emlékmű megtekintése. Megrázó élmény. Állandóan gyászzene szól, örökmécses ég. Sem felirat, sem díszítés nincs sehol. Megkoszorúzzuk az emlékművet, Zsigmond Benedek és Ingrid eléneklik az Örmény Miatyánkot, majd Benedek elénekli *Charles Aznavour* világhírű dalát, az *Ille sont tombés*-t, amelyet erről a tragikus eseményről írt.

*„Elhullottak, anélkül, hogy tudták volna, miért,
Férfiak, nők és gyermekek, akik nem akartak mást, csak élni,
Nehézkes mozdulatokkal, mint valami részeg emberek,
Megcsonkítva, lemészárolva, rémülettől kitágult szemekkel.
Elhullottak, hogy belépjenek az éjszakába
Örök időkre, bátor kitartásuk végén,
A halál lesújtott rájuk, nem kérdezték a korukat,
Mivel volt egy bűnük: gyermekei voltak Örményországnak.”*

1995-ben az emlékhely közelében múzeumot létesítettek. Döbbenetesen a népi társaságok dokumentumai. Az emlékkönyvbe bejegyeztük, hogy itt jártunk. Sarolta átadta az Igazgatónak a Genocídium emléknaptárt, ő pedig megkapta a Múzeumról készített dokumentum összeállítását.

Iszonyú melegben másztunk fel az *Arinberd*-dombon lévő *Urartu*-kori civilizáció megtekintésére. Sikerült a Múzeumba is bejutnunk, bár már közeledett a záróra. 3000 évvel ezelőtti kultúra maradványait őrzik itt. Korabeli kerámiaművészet tárgyaiban, bronz tárgyakban gyönyörködtünk, és megtekintettük *Argisti* király harci jeleneteket ábrázoló finommívű sisakját is. Az *Urartu*-korú erőd monumentális várfalai, a fellegvár maradványai, a templom maradványai elkápráztattak bennünket.

Bár már nagyon fáradtak voltunk és késő is volt, mégis elmentünk a *Sengavit* bronzkori falu maradványaihoz is. Itt 6000 év előtti civilizáció nyomait őrzik a kövek.

Május 26. csütörtök

Ma is zsúfolt volt a programunk. 10 órára az Örmény Nemzeti Könyvtár igazgatójához, *Davit Sargsyan* úrhoz voltunk hivatalosak, aki szintén meghatottan köszönte meg a részére vitt nagy mennyiségű könyvet. Viszonzásul átadta Saroltának a Könyvtár 3 nagyméretű kötetből álló katalógusát. Megtekintettük a nagyértékű, páratlan műveket, majd siettünk, hogy a délutáni kiállítás anyagát még időben felrakjuk.

Délután 14 órakor kezdődött meg az a rendezvény, amelyet az „Örményország-Magyarország” Kulturális és Együttműködési Társasággal közösen szervezett az EÖGYKE, az Abovján utca 3-ban. A Társaság elnök asszonya *Anahit Szimonján* eddig is nagy segítséget nyújtott nekünk a protokoll programokon, most is segített abban, hogy a média is tudósítson a rendezvényünkről. 4 TV állomás sugározta még ma este az anyagot, de a rádió és a sajtó képviselői is megjelentek. Vendégünk volt *Vladimír Barhudarjan* akadémiai alelnök úr, *Vahran Babáján*, *Vacse Pasinyan* és *Levon Csausjan* zeneszerzők és az örmény kulturális élet számos jelentős személyisége.

Kiválóan sikerült *Pilinszky János* „*Tilos Csillagon*” című, örmény nyelvű antológiájának bemutatója, amelyet *Vahram Martiroszjan* fordított örmény nyelvre, most is ő olvasott fel belőle, *Várady Mária* színművésznő megrázó erejű versmondása után. Nagy sikert aratott *Kátainé Szilvay Ingrid* is, aki orosz nyelven mondta el prózai szövegét, majd *Bartók Béla* és *Aram Hacsaturján* darabjait adta elő zongorán.

Vacsora után Máriával (*Várady*) megtekintettük az Operát, és volt szerencsénk az éppen akkor elhangzó ARAMO és EMMA jazzkoncert második részét is meghallgatni.

Május 27. péntek

Az Ararát vidék déli részén találjuk *Artasatot*, amelyet a Krisztus előtti 2. évszázadban alapítottak. A város megerősített része kilenc dombon terjeszkedett. A királyi palota a fellegvár területén állt. Itt építettek fel a *Khor Virap* kolostort (Mély Verem kolostor), ahol Világosító Szent Gergely 14 évig raboskodott. Megtekintettük azt a mély tömlöcöt is, ahol az apostolt őrizték.

Fantasztikus élményt jelentett számomra a *Noravankh* kolostor is. Fontos egyházi és kulturális központ volt a 13-14. században. Itt látható az a családi kriptá, amelyet 1275-ben az Orbeljan család számára készített *Sziranesz* építőmester. Ebben a kolostorban dolgozott *Momik*, a híres építőmester is, akit annyira szerettek és tiszteltek ezen a vidéken, hogy halálának körülményeiről legendát is szöttek.

Este Operába mentünk Anahittal és Saroltával. Ez a gyönyörű épület *Szpendiarjan* zeneszerző nevét viseli. Mindig a nemzeti kultúra fellegvára volt, számtalan világhírű énekes és karmester lépett fel itt. Ebben az épületben énekelt a világhírű *Gohar Gaszparjan* is.

Ma hasonlóan nagy tehetség, *Isabel Bayrakdarian* szerepelt a „Sevillai borbély” női főszereplőjeként. Szenzációs előadást láthattunk, amelynek a végén lementünk gratulálni a művésznőnek, megajándékoztuk őt is könyvvel és a Genocídium emléknaptárral, amelyet meghatottan vett át. Köszönetképpen dedikálta az előadásra készített programfüzetben lévő fényképét.

Május 28. szombat

A mai nap is sok szépséget tartogatott számunkra. Elmentünk *Noraduzba*, ahol egy nagyon régi temetőt tekintettünk meg. A VII.-XII. századból származó hacshkarok régi időkről meséltek nekünk. Különlegességük, hogy 3-4 m magas bazaltkőből faragták őket, több tonna súlyúak. Szépszemű, széparcú gyermekek szaladtak elénk, sok-sok tarka virággal ajándékoztak meg bennünket, és hálásan mosolyogtak a simogató-

sért, a pusziért. Én a rengeteg virágot - kegyeletem jeléül - elhelyeztem a régi, különlegesen szép síremlékeken.

Tsaghkadzorban ebédeltünk, és megemlékeztünk az örmény nemzeti ünnepről is: május 28-án kiáltották ki az I. Örmény Köztársaságot. Ilyenkor az a szokás, hogy az *Aragac* hegy körül körtáncot lejtjenek fiatalok-idősek egyaránt. Mi is megfogtuk egymás kezét és egy ici-pici Aragac hegyet alakítva, körtáncot lejtettünk.

Este nagy séta a Meszrop Masztoc sugárúton.

Május 29. vasárnap

Utolsó napunk Jerevánban. Délelőtt az Opera melletti parkban gyönyörködtem a festők kiállított képeiben. Finom ebéd után látogatás az Örmény Állami Történeti Múzeumban, ahol az igazgatóhelyettes várt bennünket. Először a Krisztus előtt 13. századi település, *Lcsasen* maradványait néztük meg, többek között azt a 3500 éves faszekeret, amely a budapesti kiállításon is látható volt. Az Urartu-kori városok emléksírya szintén ebben a múzeumban van kiállítva.

Különleges élményben volt részünk: az igazgatóhelyettes úr kizárólag nekünk kinyitotta azokat a termeket, ahol az ősi főváros, Ani kiállítási anyaga látható. Ezek a termek jelenleg nem látogathatók. Sőt, megengedték azt is, hogy azt a makettet, amelyet a romjaiban is impozáns ősi fővárosról készítettek, Heim Pali lefényképezhesse. Az ékszerek, a ruhák, használati tárgyak magas szintű szellemi kultúráról tanúskodnak.

Este szép hangversenyen örmény népzeneét hallgattam meg, amelyen Örményország legismertebb énekesei és hangszeres művészei léptek fel.

Május 30. hétfő

Végetért az utazásunk. Hajnalban indulás Zvartnocba, ahonnan egy óras késéssel indult el a gépünk. Prágán keresztül visszatértünk Budapestre.

Lelkileg feltöltődve, szellemileg meggazdagodva, fizikai valóságunkban halálosan fáradtan hazaérkeztünk. Az időutazás véget ért. De magammal hoztam a táj szépségét, az emberek kedvességét, a gyermekek mosolygó, tiszta tekintetét. Magammal hoztam a töretlen élni akarásukat, a lángoló hazaszeretetüket. Magammal hoztam az Óhazát.

„Harmónia szólt, zengett a tőkély. Nagy, hősi idők fennkölt tanúi, Lelkünk, igazunk még bennetek él.”
(*Avetik Iszrahakjan*)

Utóirat (helyett):

Felejthetetlen élményben volt részem, ezért köszönettel tartozom: dr. Issekutz Sarolta elnökasszonynak, Szongoth Gábor országos alelnök úrnak, Anahit Szimonjának, Zsigmond Benedek örmény tolmácsnak, Balogh Réka angol tolmácsnak, Heim Pál képviselőtársamnak, a Hyur Szerviz idegenvezetőjének, Krisztinának, valamint minden kedves útitársamnak, aki szeretetével, tehetségével, figyelmességével hozzájárult ahhoz, hogy ez a diplomáciai kapcsolatfelvétel az óhazával ilyen remekül sikerült. Köszönöm.

* * *

Stefka István

Búcsú a parancsnoktól

2005. május 18-án tragikus hirtelenséggel elhunyt Pongráz Gergely, a Corvin köz '56-os főparancsnoka. Május 28-án, 9.00 órakor az elhunyt lelki üdvéért búcsúztató szentmisét mutattak be a Szent István Bazilikában. Ezt követően gyászmenet kísérte a koporsót a Corvin közbe, ahol a déli harangszó után bajtársi búcsúbeszéd hangzott el. Itt tiszteleghetett az 1956-os forradalom és szabadságharc hőse előtt a világ magyarsága.

Pongráz Gergely földi maradványait május 29-én, délután 15.00 órakor helyezték végső nyugalomra Kiskunmajsán, az 56-os Kápolnában. Az 1956-os szabadságharc egykori „élő legendája” nem hagyott itt bennünket: emlékét, hitét kegyelettel megőrizzük.

Wittner Mária: Ha ötvenhatot eladjuk, eladjuk a mártírjainkat

Mégsem lett hivatalosan nemzeti gyásznap Pongrátz Gergely temetése, mint ahogyan a Pongrátz Gergely Kegyeleti Bizottság és a Corvin közben összegyűlt tömeg kívánta. Holott jelképes alakja volt a magyar forradalomnak. Sokan azért látták, láttatták megosztónak a személyiségét, mert élete végéig, megalkuvás nélkül vallotta: 1956 szellemisége nem eladó, ötvenhat a magyar nemzeté, a magyar népé. Pongrátz Gergely a forradalom szimbóluma volt, a bátor Corvin közti harcosok, a pesti srácok jelképe, akik szembeszálltak a sokszoros szovjet túlerővel.

A felszentelésének századik évfordulóját ünneplő, zsúfolásig megtelt Szent István-bazilikában a múlt szombaton délelőtt kilenc órakor egyszerre szólaltak meg a harangok. A Corvin köz '56-os főparancsnokának lelki üdvéért a gyászmisést **Szabó Géza** kanonok tartotta. Olyan segítőtársai voltak a búcsúztatásnál, mint **Vazul atya** - 1956-ban, a budai Vár védelmének parancsnoka -, akit az oroszok csak **Barna** pópának neveztek, vagy **Kozma atya**, aki a katolikus-egyház hitét adta vissza bátorságával, amikor 1989-ben parókiáján ételt és fedelet adott sok ezer keletnémet menekülőnek. A második világháború után Szamosújvárról áttelepülő **Pongrátz** család sohasem tagadta meg örmény származását, az örmény vallást. Nem véletlen tehát, hogy a búcsúztató gyászmise utolsó harmadában Pongrátz Gergely földi maradványait az örmény katolikus liturgia szerint szentelte be egy Bécsből ide érkező örmény katolikus pap. Az ökumené azonban nem volt teljes. A felravatalozott koporsó előtt az Egyesült Államokból hazaérkező népes Pongrátz család, az ötvenhatos bajtársak és a tisztelők hosszú sorából hiányzott az előre bejelentett Szili Katalin szocialista házelnök, köztársasági elnök-jelölt és a kormánypárti koalíció másik tagja, az SZDSZ sem képviseltette magát. A Gyurcsány-kormány is távol tartotta magát a szertartástól. Ott volt viszont a pártoskodás felett álló **Mádl Ferenc** köztársasági elnök, **Orbán Viktor** volt miniszterelnök, a Fidesz - Magyar Polgári Szövetség elnöke, **Pokorni Zoltán** és **Schmitt Pál** alelnökök, **Kövér László**, a választmány elnöke és természetesen barátok, közéleti személyiségek.

A rekkenő hőségben tizenegy órakor elindult gyalog a többezres gyászoló menet a Szent István-bazilikától a Bajcsy-Zsilinszky úton, a Károly körúton, a Múzeum körúton és az Üllői úton át a Corvin közbe. Elöl haladt lépésben az '56-os forradalom hőse koporsóját vivő halottaskocsi, majd utána a Pongrátz-család népes tábora és az ötvenhatos szervezetek képviselői. Mögöttük lyukas zászlókkal fellobogózva haladt egy korabeli Csepel teherautó, a platón '56-os forradalmárokkal. Mögötte végeláthatatlan sorokban magyar emberek, akik tudták, hogy kit gyászolnak. A járdákról a tapssal tiszteletüket kifejező járókelők közül is sokan csatlakoztak a menethez. Az autósok nem dudáltak, nem türelmetlenkedtek, a fővárosnak ezen a szakaszán önkéntelenül is teljesült a nemzeti gyásznap. Sokat elmond az emberek véleménye, amit a gyaloglás közben mondtak **Bajusz**ról, a Corvin köz főparancsnokáról. **Papp Lajos** szívsebész professzor: - Ő jelentette számunkra az élő forradalmat. Megint csak azt tesszük, amit sok esetben eddig tettünk nemzetünk nagyjaival: meg kell ahhoz halnia valakinek, hogy elismerjék nagyszerű tetteit. **Gutay László** nukleárisfizikus-professzor az Egyesült Államokból: - Én a Magyar Rádió előtt harcoltam, de Pongrátz Gergely volt az, aki vezette a Corvin közieket. Az ellenállási góccok többségét szét tudták verni, de a Corvin köziek tíz napig tartották magukat. Gergelyt sajnos csak Amerikában ismertem meg, igaz bajtárs volt. Az viszont szégyen, hogy a magyar kormány még egy koszorút sem küldött. Szégyen, hogy Kuncze belügyministersége idején egy tüntetésen bilincsbe verték. A pesti srácok közül **Máriássy György Mihály**: - Tizennégy évesen a harcostársa voltam, kétszer is megsebesültem. Bajusz nem örült volna, ha a jelenlegi hatalom embereiből bárki is eljött volna a temetésére. **Szöghy István**: - Én is harcostársa voltam. Mondanak olyanokat, hogy nem volt kemény harcos, jó parancsnok. Ezzel be akarják mocskolni ötvenhatot, Gergely emlékét és bennünket is. El akarják venni a még élő forradalmároktól ötvenhatot. **Bánkúty Géza**, Széna téri harcos, az 56-os Történelmi Alapítvány alapítója: - Gergely egymagában jelképezte a forradalmunkat, 1956 tanítását, az együvé tartozást. **Sándorffy Györgyné dr. Kelecsényi Erzsébet**, az 56-os Világszövetség alelnöke: - A Corvin köz nagyon hamar meg fogja kapni azt az elismerést, amit megérdemel. Egy nemzetnek szüksége van szimbólumokra, és szerintem Pongrátz Gergely már életében legendává vált. **Ifj. Pongrátz Ernő**: - Nagybátyámat nemzeti hősnek tartom, családon belül is példamutató volt az élete.

Megérkezésünkkor már tele volt a Corvin köz előtti tér, a gyászolókból a Ferenc körútra is jutott jócskán. Egy őszes hajú idősebb úr könnyezett, amikor felravatalozták a mozi főbejárata előtt Pongrátz Gergely koporsóját. **Mezey Szilárd** elszorult torokkal kereste a szavakat: - Amíg Pongrátz Gergelyek fegy-

verrel harcoltak, én fényképezőgéppel. Sikerült kijuttatnom egy tekeres filmet a Corvin közti harcokról Nyugatra, amelyeket aztán a világ nagy sajtóorgánumai címlapon hoztak. Ezért kis híján majdnem felakasztottak. Gergelyt már akkor is őszinte, tiszta szívű, erdélyi, magyar hazafinak tartottam.

A Ferenc körúti metró felüljárójánál négy fiatalember várakozott egy-egy fehér szegfűvel. - Egy nemzeti hős halt meg - mondta az egyik. - Azért vagyunk itt, hogy egy szál virággal kifejezzük megbecsülésünket. Sajnos, a fiatalok keveset tudnak erről a korról. Szerencsére az apám sokat, mivel ő részt vett a forradalomban. A másik fiatalember sem rejtette véka alá véleményét: - Ha van valaki ebben az országban, aki előtt kötelesség fejet hajtani, akkor ez Gergely bácsi volt. Búcsúzásakor a nevüket is megtudtam. A huszonhét éves **Nagy Bálinttal** és **Rozsa Flores Eduardo** költővel beszélgettem.

A Himnusz éneklésével kezdődött a gyászszeretartás az 1956-os forradalom legnagyobb harcainak helyszínén. Egymást követték a felszólalók. **Rácz Sándor**, a Nagy-budapesti Központi Munkástanács volt elnöke a parancsnok életének második szakaszáról beszélt, aki nemcsak harcolt a szabadságért, de '56-os múzeumot, kápolnát épített, és történelmi ifjúsági tábort hozott létre a határon túli magyar fiataloknak. Hazafiságából, önzetlenségéből tanulhatnak a hazai pénzemberek - mondta. Az idősebb testvér, **Pongrátz Ödön** emlékeztetett arra, hogy a sokszoros túlerőben lévő szovjetek háromszor is tüzszünetet kértek, és tárgyalást javasoltak. **Lezsák Sándor** országgyűlési képviselő kiemelte, hogy Pongrátz Gergely helytállásán is múltott, hogy 1956 forradalma az európai szabadságküzdelmek legszebb lapjaira került. Megszólaltak még az ötvenhatos szervezetek képviselői és **Patrubány Miklós**, a Magyarok Világszövetségének elnöke. A Pongrátz család kérésének eleget téve felszólalt **Bayer Zsolt**, lapunk főmunkatársa, aki személyes élményektől áthatva emlékezett meg Pongrátz Gergelyről. Ahogyan fogalmazott: - Ha egyszer hősnak kell lenni megint, én Pongrátz Gergely szeretnék lenni. Végül így fejezte be mondandóját: „Még nem veszett el minden...”

A gyászbeszédek közben a Corvin közt körbevevő házak ablakai közül jó néhány kinyílt és megtelt emberekkel, akik a gyászünnepség végén együtt énekelték el a tömeggel a Szózatot és a székely himnuszot. Mintha újra együtt lettünk volna. Talán a volt harcostárs, a halálra ítélt, a tizenhárom évet ült **Wittner Mária** szavai illenek ide a leginkább, aki estig ott maradt a koporsónál a Pongrátz családdal és a bajtársakkal. Wittner Mária szerint sok mindent eltemettek Pongrátz Gergellyel most. Kérdésekkel teli állítást fogalmazott meg: - Temetjük az álmainkat, temetjük a hitünket? Nem tudom. De minden egyes emberrel valami meghal bennünk. Ötvenhatot már hamisítják, mi pedig igazáról beszélünk a fiataloknak. Nem hiszem, hogy az, aki meghallotta egyszer az igazságot, el fogja fogadni a hazugságot is. A legtisztább szocialista forradalomnak akarják kikiáltani ötvenhatot, de 1956 a függetlenségért, a semlegességért volt. *Abban igaza volt Gergelynek: '56 nem eladó! Mert ha ötvenhatot eladjuk, eladjuk a mártírjainkat.*

(Megjelent a Magyar Nemzet 2005. május 30-i számában)

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Emlékezés régi csíkiakról

4. rész

Pototcky Kristóf A terjedelmes Pototzky család nesztora és vezető tagja. Előbb kereskedő, azután a Takarékpénztár igazgató-pénztárnoka volt. Pedáns pontosságáról volt ismeretes, mely mellett a szigorú kötelességtudás vezette lépéseit. Jó modora, kevés szereplési viszketége, alkalmazkodó megjelenése közkedveltséget biztosított neki. Mint legényember élénken részt vett a város társadalmi mozgalmában. A színtársulatoknak egyik fő mecénása, s az itt rekedt primadonnák állandó udvarlója és útiköltség - előlegezője volt.

Pototzki Alajos Kristóf testvére, kedélyes örmény kereskedő. Szeretett az embereknek gúnynevet adni, amiért barátai őt elnevezték „Szilvaiz”-nek, s nem igen emlegették más néven. Mint a vándorszínészek mecénása volt ismeretes, miért a színészek hálából csak nála kontóztak, s nála adósodtak el, de ő mindig megtalálta a módját a kontó felhajtásának.

Száva Lukács* Mánya Dávid veje. (Íme a családi összefonódások az örmények között! B.K.J.) Taplocai birtokos. Ott is lakott, de életének jelentős részét a csíkszeredai intelligencia körében töltötte el, mert a társadalmi mozgalmakban élénken részt vett. A gazdálkodás mellett középületek, utak és hidak építését

vállalta el, s mint ilyen, szakértelemmel tett eleget kötelezettségeinek. A vármegyei élet mozgalmában is részt vett, s a bizottságokban, mint a kereskedelmi érdekeltiség képviselője működött közre.

- Gyergyócsomafalva monográfiájának első kötetéből ide kívánkoznak a következő sorok: „A megnövekedett lakosságú község 1878-ban 44000 Forinttal megépítette a mai fényes templomot, amelyet Fogarassy Mihály erdélyi püspök Szent Péter és Pál tiszteletére felszentelt. A munkálatokat csíktaplocai Száva Kristóf örmény kereskedő vállalta, aki maga mellé vette a gyergyószentmiklósi Kiss Sándort, mint munkavezetőt, akiből később építőmester lett.”(255. lap) „Az anyagot a község maga ígervén meg, a követ maga horda ki. Téglát maga vettetett. (...) Kivette haszonbérbe a vaslábi mészkő hegyet, haza hordták a mészkövet Csomafalvára, s itt égették ki a szükséges meszet. A kő, porond, téglá és fa összehordásánál minden igásbarommal bíró gazda tett 72 napot, azaz hetvenkétszer kellett elmenni, a merre parancsolták. Vagyis egy-két kőműves és építőmester irányítása mellett (...)mindent maguk végeztek, beleértve a fuvarozást is.” (252. lap)

* * *

Margittal Gábor

Hétezer fej

Betelt a pohár 1915. július 14-én. **Ahmed Dzsemal**, Szíria katonai kormányzója **Resid** pasához, az észak—mezopotámiai **Diyarbakir** parancsnokához fordult: nyomatékosan kéri, vessenek véget az Eufrátesz szennyezésének. Három hete ugyanis megállás nélkül özönlnek lefelé az örmény hullák a folyóban, valósággal eltorlaszolják, és elviselhetetlen büzt ontanak a környékbeli településekre. Dzsemal a környezetkímélőbb hamvasztást javasolja a tábornoknak. A déli tartományok katonai parancsnokai eközben arról tájékoztatják a belügyminisztériumot, hogy a patakokat, tavakat, országutakat ellepik az asszony és gyermekhullák, mivel a csapatmozgások miatt nincs idő a tetemek elégetésére. Sok százezer oszló hulla szerte az *Oszmán Birodalomban*.

Hogy mi ösztönözte a törököket arra, hogy teleszórják örmény holttestekkel az anatóliai, szíriai utakat, hogy hol nyilvános főtéri akasztásokkal, a bebörtönzött értelmiség, papság agyonverésével, sivatagba, éh és szomjhalálba deportálásokkal, szabadcsapatok tömegmészárlásaival eltüntessenek a becslések szerint másfél millió örményt és csaknem félmillió asszirt - tetszik, nem tetszik, ez ma a török történelem egyik kulcskérdése. Természetesen nem tetszik: az *örmény holokausz*t kétségbeesetten leplezett bűne és elfojtott büntudata egyike azoknak a rothasztó erőknél, amelyek homállyal és zűrzavarral töltik meg a törökök történelmi identitástudatát, mely már amúgy is eléggé megingott **Atatürk** és az ifjútörökök óta.

Törökországban manapság mindenki a legnagyobb erőbedobással felejt, csak a kurdok nem. Sőt, ők kénytelenek egyre élesebben emlékezni nagyapáik véres történeteire. Elég indokot találnak azokban arra, miért nem érdemes feszegetni a nemzeti függetlenség problémáját a XXI. századi Törökországban sem. A kurdkérdésre adott török feleletekben, ha ezerszer fojtottabb brutalitással is, de ugyanaz a könyörtelen történelemszemlélet és többségi nemzettudat munkál, ugyanaz a nagybirodalmi homogenitás igény és oszmán ösztön, mint egykor az örmények mozgolódására adott válaszokban vagy korábban a délszláv és görög lázongások leverésében.

Hitler „szellemeskedése” olyan mértékben igazolódhat, hogy talán maga is meglepődne. 1939. augusztus 22-én, pár nappal Lengyelország lerohanása előtt beszédet tartott a katonai parancsnokoknak Obersalzbergben. Utasított „*minden lengyel vagy lengyelül beszélő férfi, nő és gyermek irgalom és könyörület nélküli meggyilkolására*” - ezzel a mondattal egészítve ki a parancsot: „*Ki emlékszik már az örmények kiirtására?*” Tényleg: ki emlékszik ma már az örményekre?

Törökországban jóformán senki és mindenki. A történelemkönyvek, a helybéli útikalauzok, a műemlékek tájékoztató táblái mélyen hallgatnak róluk. S minthogy képesek úgy szólni **Akhilleuszról**, **Héraklészről** vagy a preszokratikus filozófia bölcsőiről, a kis-ázsiai hellén gyarmatvárosokról, hogy közben meg sem említik a görögöket, nem meglepő, hogy Van vagy északkeleti határvidék történelmi városai a lehető legbiztonságosabb távolságra kerülnek az örmény kontextustól. A törökök gyakorlatias katonanépként a múlt homogenizációjára is ugyanazzal a hévvel törekednek, mint egykor Armenia megtisztítására és eltörökösítésére. Ugyanolyan konok és ravasz hadjáratot folytatnak ma is a történelem megszállásáért és elhódításáért, mint amikor a megszálló cári csapatokat verték ki Erzerumból vagy Trabzonból. Az örmény jelenlét, az örmény kultúra mégis ott kavarg a megtisztított felszín alatt, veszélyt jelentve Törökország tüzzel-vassal megteremtett szellemi egységére.

Ettől persze még nem lesz kevésbé halott a másfélezer éves anatóliai örménység. Az ellenség likvidált és láthatatlan. Láthatatlan városokban, láthatatlan utcákon, zugokban folyik tovább élete, s bár a hozzájuk

köthető épületek, térszeletek pusztulnak, azért az örmény múlt: a bazárok zárkózott kereskedő népének, a mozlim áradatban élő keresztény parasztságnak és a nyugati iskolákban nevelkedett értelmiségnek az emléke még nem halványult el egészen. Hat még, de már alig érezhető: furcsa kis mellékízként van jelen a kultúrák kis-ázsiai pilálfjában. Aki sétát tesz Aleppo vagy Damaszkusz örmény negyedében, a gyanakvó, védekező pökhendiségbe burkolózó kaukázusi arcokat szemlélve kitapinthatja, milyen hangulata lehetett az örmény világnak Törökországban.

Sokféle bevált módja van a függetlenségi törekvések elaltatásának, de a törökök megtalálták a legprecízebb, leghatékonyabb technikát. Mestermunkát végezve kiküszöbölték az apellátát, a revíziót, a kárpótlást és a visszatérés minden lehetőségét. Jóval mozgékonyabbak voltak, mint a németek: a végelgyengüléssel küszködő, többfrontos háborút vívó Oszmán Birodalom néhány nap alatt könnyedén szervezte meg a halál logisztikáját, s egyetlen év leforgása alatt megoldotta az örménykérdést. De ehhez már kevesek voltak a szultán elpuhult vezírjei és agái: ide az ifjútörökök hideg szenvedélye, cinizmusa és körültekintő intellektusa kellett, amely példaértékűvé tette a genocídium megszervezését. És a lekötelezettek adósságtudata kellett ide, azoké, akiket az örmények korábban mélyen leköteleztek: a török forradalmárok számtalanszor kaptak tőlük menedéket és pénzsegélyt, miközben a szultán elleni puccsuk tervét szövögették.

Minden holokausztsz csoda: az elemi, az olajozott - **Hannah Arendt** szavával élve, a banális csodája. Mindig fölfoghatatlan marad, hogy egy pár zokni engedelmes összehajtogatása és bőröndbe csomagolása miképpen indíthatja el azt a könyörtelen szükségszerűséggel zajló folyamatot, amelynek végén a gázkamra vagy a sivatagi éhhalál áll. Hogy irodisták unott strigulái vasúti alkalmazottak, fuvarosok, rendvédelmiek, orvosok kötelességtudó serénykedése miképp vezethet el milliók köddé válásához. A pogrom a hamis elégtételt követelő, szenvedélybeteg csöcseléké. A népirtás a türelmesen, makacsul karrierista alkalmazottaké. Ebben az esetben még a katona vagy a felfegyverzett fegyenc is a mézszárlás hosszú távú, gondos erőbeosztást igénylő, mindennapos ritmusú technikájára rendezkedik be. Gondoljunk csak Szrebrenicára!

Ám az örményirtás, mint minden „etnikai tisztogatás”, ennél is több: bürokratikus és rituális elemek szennyes keveréke. A hatalmas kiterjedésű birodalom szétszórt örmény közösségeit Konstantinápolytól Vanig összegyűjteni, a vezetőket és az értelmiséget elkülöníteni, a hadsereg örmény származású katonáit leszerelni és munkaszázadokba osztani, majd az útjavító munkálatok elkészültével e csapatokat likvidálni, az irreguláris cheték fosztogatózásait és tömegmészárlásait országszerte koordinálni, végül az összes transzportot a sivatagi *Deir-ez-Zorban* összpontosítani tiszteletre méltó adminisztrációs feladatsor. Hiszen a mennyiséggel meg kellett birkózni; ám a törökök nem maradtak alul e küzdelemben. Csak egy példa: 1915. novemberében *Schacht* doktor, a törökökkel szövetséges német hadsereg katonaozosa tárgyyszerű jelentést küldött a szíriai sivatagból - az Eufrátesz partján összesen hétezer levágott örmény fejét számlált meg. Vagy emlékezzünk meg Aleppo nehéz helyzetbe került deponálási biztosáról, aki a belügyminisztérium anyagi támogatását sürgette, jelezvén, hogy a tartomány önerőből képtelen fedezni az árván maradt örmény gyermekek elpusztításának költségeit. Végül az efféle gondok megoldódhattak valahogy, mert 1916. április 15-én, amikor az orosz hadsereg elfoglalta a Fekete-tenger menti *Trapezuntot* (a mai Trabzont), ahol hónapokkal azelőtt virágzó keresztény közösség élt, a városban már nem találtak élő örményt.

Csak hogy a matematikai lelkiismeretesség nem volt elegendő a feladat eminens végrehajtásához. A genocídiumok szertartásos mélyrétegén az emberben lappangó misztikus állat élőködik: a templomégető, az asszonygyalázó, a papgyilkos, a tanárákasztó, a faj- és vértisztító. Minden népirtási folyamatban hemzsegnak a szakrális jelképek: a nemzeti-felekezeti büszkeséget felmutató, a törzsi összetartozást és akcióegységet, valamint a hódítás/pusztítás történelmi jogfolytonosságát bizonyító harci lobogók és légionárius jelvények, mindhalálig védett szent helyek rajzai; a tömegsírok fölő szvasztikák, égi szimbólumok emelkednek - a legsárosabb, legpokolibb tettek igazolásául. Jelkép feszül jelkép ellen, megindul az attribútumok, a városnevek, a múltak cseréje: megkezdődhet a nagyszabású kultúrafalás.

Két nagy mitológia ütközött össze abban az elhúzódo folyamatban, amelynek végére az örménység együttműködő kisebbségből az Oszmán Birodalom leggyűlöltebb népévé vált. De nem pusztán **Jézus** és **Mohamed** életmódparancsa vagy etikája szegeződött egymásnak.

Hogy mi az örmények mítosza?

Az örmény birodalomnak nem volt szerencséje: a mienkénél is robbanékonyabb ütközőzónában igyekezett különállását, létét fönntartani. Nomád és városi civilizáció, terjeszkedő hordák és hanyatló nagybirodalmak, keresztények és tűzimádók, hittérítők és hittartók csaptak össze Armenia területén. A **Nagy Sándor** halála óta csatatérre vált ország lakói a szakadatlan menekülésben, akár a gyakran megtizedelt és

pelyvaként szétszórt zsidóság, kizárólag műveltségükbe, szellemi identitásukba kapaszkodhattak; bárhová vetette is őket a sors. Annak tudatába például, hogy 301-ben az örmény birodalom lett a világ első keresztény állama, amelyet soha nem sikerült hitében megingatni: hiába ostromolták a perzsák Zarathusztra-tanukkal, s a perzsákat megtérítő mozlím hódítók sem tudták jobb belátásra bírni őket. (Ahogy később az iszlamizáció vagy halál alternatíváját kínáló törökök sem.) És kapaszkodhattak annak emlékezetébe is, hogy egy szerzetes, bizonyos Mastoc, aki később Meszrop néven vált ismertté, az egyházfő megbízásából 400 körül megalkotta a teljes örmény ábécét, az egyik legtökéletesebb fonetikus írásrendszert. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a nyelv, s vele a történelmi önazonosság tudata fennmaradt, így az örmény kultúra nem folyt egybe a perzsákéval vagy a szírekével. Még ki sem hűlt az új alfabétum, Meszrop és tanítványai sebtiben lefordították mindazt, amit olvasni érdemes az antik görög irodalomból. Nehéz elképzelni ezt a szellemi ősrobbanást: egy nemzet büszkeségből, önvédelemből, polgári civilizáltságból saját írást teremt a semmiből; s alig kezd csírázni a hazai irodalom, amikor már rendelkezésre áll **Homérosztól Hippokratészig** a világkultúra. Ez az egyetemesség próbája - amint **Gábrriel Liiceanu** román filozófus írja esszéjében. Ennek tudatába valóban jó kapaszkodni.

Nem csoda, ha a nagybirodalmak közötti lavírozásban a betű, a kulturális önérzet mitológiája tartotta a lelket ebben az ingatag történetű és fátumú népben. Csakhogy azzal elválaszthatatlanul egybeforr a diaszpóralét, a bolyongás, az üldöztetés mitológiája is. Mindezt a kívülálló ellenszenves tulajdonságok sztereotípiáivá is átértelmezhetette: felfuvalkodottsággá, elkülönüléssé, élősködéssé, könyvmolyi esetlenséggé vagy beteges gyanakvássá. A zártság és elszigetelődés mítoszai könnyedén átváltódhatnak a titokzatos-ság, a cselszövés ezoterikus mítoszaivá, egész közösségeket borítva be a boszorkányság, a vérvád pogrom közeli légkörével. Persze az igazsághoz hozzátartozik az is, amit egy rabbi fogalmazott meg: sosem tudni, kívülről vagy belülről építik-e elszántabban a gettó falait.

S akkor még nem szóltunk az örmény mitológiában lappangó, annak végső értelmet adó megváltástanról: a régi függetlenség, a revízió vágyálmáról...

Hogy mi a törökök mítosza?

Magától értetődően megalapozó a nomád lovas katona létfelfogása, amely sokkal mélyebben gyökerezik az iszlámnál, a dzsihád és a határ menti harcok, a kardjával vallást terjesztő, a kereszténységet mind nyugatabbra visszaszorító gázi eszméjénél. A törökök az első világégés alatt - a birodalmi létért küzdve - már csak a dicső lófarkas múlthoz fordulhattak vigaszért és harci kedvért: míg az örmények az önállóság, ők a nagyság álmait álmodták, nem fojtván el az uralom reflexeit. S bár nem kell szégyenkezniük háborús teljesítményükért, úgy tetszik, a hódító, bekebelező, lerohanó, ütő és futó könnyűlovas múlt fogságában ragadtak, az örmények és asszírok kiirtásával afféle második nomád honfoglalást hajtva végre. Mindezt valójában elfedte az oszmán kor monumentalitása, a világhódító nép áhítatos képe önmagáról, a soknemzetiségű impérium egyeduralkodó, harcias népéről. Noha manapság az ataturki örökség hangsúlyos része az oszmán múlttól, a hódító szemlélettől való makacs távolságtartás, Törökország kisebbségpolitikájában és militáns életfilozófiájában nem lehet észre nem venni a leigázott népekkel, a rájuk-kal való birodalmi bánásmód nyomait. Nem meglepő hát, hogy a török mitológia lényege is a kiválasztottság tudata, akár az örményé; ám az egyik katonai, a másik értelmiségi eszmény. Ezt a különbséget két amerikai örmény úgy fogalmazta meg az örmény holokausztról folytatott beszélgetésünkben, hogy szerintük nem tehettek semmit az örmények a deportálások során: „Csak nézzenek rájuk: a törökök vérbeli harcosok (warriors), míg mi - mondjuk - szellemi emberek” - mondták csodáló irtózáttal és némi öniróniával.

Persze előfordulhat, hogy a két mitológia küzdelme nem más, mint maga is mitológia, s a népiértésben csupán nyersen és célratorően megfogalmazott etnikai érdekek érvényesültek - mindenféle mélykék metafizika nélkül. Csak Törökországban és az események pontos ismeretében győződhet meg az ember ennek ellenkezőjéről. Arról, hogy az anatóliai népiértésben az egyik mitologikus „mi”-tudat tört a másik teljes megsemmisítésére, mert nem szenvedhette azt a kulturális természetű lázadást, amellyel a törökországi örmények megpróbálták az oroszokat fölhasználni az oszmánok ellen. A katona halálos veszedelmet látott az agyafúrt intrikusban, a mozlím gázi megundorodott az amúgy sem túlságosan rokonszenves Jézus hitűtől, mert hazáját világméretű keresztény összeesküvéstől féltette - talán nem is alaptalanul. Az ellentétes nemzetkarakterek leszűkültek a másik fél tudatában: a szellemi zártság örmény mitológiájává vált a törökök szemében, míg a hódító képét elnyomta a hóhérez az örmények rémálmaiban.

Ezt a szellemi bizalomvesztést, ezt a törést súlyosbította s tette halálossá egy idegen áramlat, amely az ifjútörökök ereiben sűrűsödött holokauszt ideológiává.

Folytatjuk (Megjelent a Magyar Nemzet 2005. május 7-i számában)

* * *

„ Az igazság olyan mint a napfény. Sem köd, sem füst, sem felleg nem képes örökre rejtve tartani. Minden homályon és minden sötétségen keresztülcsillan egyszer, ha ideje eljő.”

Wass Albert

* * *

Boloz Antoniewicz János

Az örmények - Galiczia

5. rész

A *Kuty*-ban, meg a még *Sniatyn*-ban lakó örmények a többi „lengyel” örményektől abban különböznek, hogy nemcsak a felekezetükhöz ragaszkodnak szívósan, mint ezek, hanem ősi szokásaikat, hagyományait és megrögzött balvéleményeiket is híven őrzik, melyek közül itt néhányat meg akarunk említeni. A szülők a megkeresztelendő csecsemőt egy hosszú zsinórral kötözik körül, melynek a bogait a keresztelés szertartása alatt a keresztszülőknek kell föloldaniuk. A jegyeseknek a templomban kihirdetésükkor nem szabad jelen lenniök. Az eljegyzésnél (sanwág), mely mindig a menyasszony házában - és csak a hosszadalmas, sokszor igen nehéz menetű tárgyalások, vagyis a hozományt illető alkudozások után - történik, pap szenteli meg a jegygyűrűt.

Az esküvő előtti estén a vőlegény házában egybegyűlnek ennek barátai és rokonai. A zene víg nótákat játszik, s eközben beköszönt a borbély s az összes jelenlévőket megborotválja vagy megnyírja (thegin), és mialatt a vőlegény fejét veszi munkába, két ifjú legény égő gyertyával áll mellette.

Pisztolydurrogás jelenti, hogy a menyasszony ajándékait szállító követek megérkeztek. A ruhákból, fémhírneműkből és egy pipából álló ajándékot azonban csak tréfás alkudozás után adják ki, melynek a végén az előbb igen magas követelést valami csekély „baschtang”-ra kell leszállítaniuk. Ugyanekkor a vőlegény is átküldi menyasszonyának a maga ajándékait.

A lakodalom napján a férfiak előbb a vőlegény házában gyülekeznek; onnan indul a hosszú menet; elől a céhek haladnak, melyeknek legidősebbje magas pálczán (kawazán) kendőt lobogtat, utánuk megy a pap, végül pedig a vőlegény barátaival a menyasszony házába, ahol édességekkel, borral és zeneszóval fogadják őket. A menyasszony öltöztetését csak ekkor fejezik be.

A szoba közepén álló székre egy nagy vánkost tesznek, erre ül a menyasszony; a nyoszolyóleányok köréje állnak és egy, néha igen értékes (gyakran csak kölcsön kért) briliáns koronát tűznek a hajára és föl-díszítik a mirtusos fátyollal. A menyasszony erre föláll és a nyoszolyóleányoknak, akik utána sorban leülnek a vánkosra, azt kívánja, vajha mennél előbb hasonló szerencsében részesüljenek. Mialatt a gyászmenet a kocsikra vagy szánokra fölszáll, a mátkapárt mindenfelől cukorkákkal s édességekkel hajigálják. Az esketés alatt a vőlegény és a menyasszony feje fölé kis koszorúkat (byság) tartanak. A lakodalom utáni napon a meghívott vendégeknek a maradékból mindenféle ételneműt (darás) küldenek.

Kevésbé illendőnek tetszhetik a mi szemünkben a halotti torok (hokuház) kétségkívül ősrégi szokása, melyeken a megholtak barátai és rokonai késő éjszakáig együtt maradnak, miközben az elhunyt a szomszéd szobában ravatalán fekszik. A toron részt nem vevőknek egy rustá nevű süteményt és mézzel kent teljes kenyeret (ambráwe) küldenek. Hajdan a halottnak egy kis pénzt tettek a szájába és fehér vásznat a koporsójába. A zsinórt, mellyel a koporsóra mértéket vettek, a szoba mennyezetének valamely hasadékába szokták dugni.

Karácsony első napján a czéhek házról-házra járnak és az awedis-t (alleluját) éneklük. E több szólamú ének igen komoly és méltóságos dallamú; naivan tréfás és elbeszélésszerű szövege a késő középkor karácsonyi énekeivel egyező és későbbi keletkezésűnek látszik a dallamnál.

Ma van a születés ünnepe, alleluja!

Mária szülte fiát, Jézust, alleluja!

Jézust a Szentlélektől, alleluja!

Három napja nem múlt még el, alleluja!

Háromszor nem kukorékolt még a kakas, alleluja!

Ekkor így szólt az Úr az Anyához, alleluja!

„Mária, Anyám, én a te szolgád vagyok, alleluja!

Mária, adj engem iskolába, alleluja!

Tanítatni akarom magamat, alleluja!

Mária, ne tartsd vissza a világosság fiát, alleluja!
A világosság fiát és a Szűznek fiát! Alleluja!"
Elment és ama kolostorok egyikébe lépett, alleluja!
Az anyja pedig aranyat vitt a tanítónak, alleluja!
És a fiát beíratta az iskolába, alleluja!
Fölírták neki az abc-t, alleluja!
De ő nem olvasta az abc-t, alleluja!
„Talán a zsoltárt olvasná?" alleluja!
Fölírták neki a zsoltárt, alleluja!
De nem olvasta a zsoltárt, alleluja!
„Talán már a himnuszokat olvassa?" Alleluja!
Fölírták neki a himnuszokat, alleluja!
De nem olvasta a himnuszokat, alleluja!
Mivel talán bizony már az evangéliumot olvassa, alleluja!
Fölírták neki az evangéliumot, alleluja!
De nem olvasta az evangéliumot, alleluja!
Mert a teológiát olvasta, alleluja!
A teológiát (olvasta) mohó szájjal
(folyékonyan), alleluja!
Mint a szerzetesek és egyháztanítók.
Alleluja!
És számos nemzedék jött és ment, alleluja!
És írtak (sok) könyvet, vékonyat és vastagot, alleluja!
És elküldtek Máriáért, alleluja!
(És mondának neki) Mária, vidd el a fiadat, alleluja!
Nem tanítanunk kell őt, alleluja!
Hanem tanulnunk kell tőle. Alleluja!

A legnagyobb ünnepélyességgel vízkereszt napját ülik meg, melyen a vízszentelés után a pap egy feszületet szokott a szenteltvíz-tartóba meríteni. A hitközség valamely vagyonosabb tagja ilyenkor azért a tisztességért, hogy ő vehesse ki a vízből a feszületet, bizonyos összeget szokott megajánlani, ami után a papnak "Ki ad többet?" kérdésére olykor igen tetemes összegig emelkedő árverés következik.

(Megjelent: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben. Galiczia, Budapest, 1989.*)
/Szerk. megjegyzés: eredeti írásmóddal/

* * *

Frigyesy Ágnes

Szeretetből épül magyar iskola Moldvában

Lerakták a moldvai csángómagyar iskola központ alapjait Rekecsinben

„Úgy érzem, jelenleg a csángó testvéreink folytatnak legelkeseredettebb harcot a megmaradásukért. Álljunk melléjük, vállaljunk szolidaritást velük! Osszuk meg velük mindazt a szellemi, anyagi értéket, melyet Isten nekünk adott, de ugyanakkor alázatos szívvel tanuljunk is tőlük, hisz csendes elzártságukban, a megmaradásért vívott névtelen harcukban olyan értékeket birtokolnak, mely az egész magyar nép újjászületésének alapja" - e gondolatokkal hívott minden jóakarátú embert **Böjte Csaba** ferencendi szerzetes, sokak Csaba testvére a Béke Királynője, moldvai csángómagyar iskola központ ünnepélyes alapkövetésére 2005. május 15-én, Rekecsin határába.

A rendkívüli esemény a csíksomlyói búcsút követő Pünkösöd vasárnapján Gyimesfelsőlokon, **Berszán Lajos** atyánál ünnepi szentmisével kezdődött. Ezt követően a több száz hívő és ünneplő autóba ülve az építkezés helyszínére, a Bákóból Bukarest felé vezető főút melletti Rekecsin község határához sietett, ahol lerakták és megszentelték az új magyar iskola alapkövét.

Csaba testvér kérése szerint mindenki hozott magával egy-egy követ az épülő iskola alapjaihoz, így **Mádl Dalma** asszony, Magyarország köztársasági elnökének hitvese Esztergomból vitte az „élő követ”. Ünnepi beszédében hangsúlyozta: „*Köveinkkel, figyelmünkkel, adományainkkal, szeretetünkkel mindannyian hozzájárulhatunk az új iskola felépüléséhez. Ifjúságot és jövőt csak közös erővel és összefogással építhetünk. Köveink beépülnek az új iskolaközpontba, és szeretetünk jeleként itt maradnak.*” Dalma asszony, aki előző nap részt vett a Csíksomlyói búcsún, majd meglátogatta Csaba testvér árváit Szovátán, hangsúlyozta: „*Múltunk nélkül nincs jövőnk. Minden építkezéshez szükségünk van szilárd alapokra, elődeink tapasztalatára, hitére, s szükségünk van a jelenkor embereinek erejére, bizakodására, és felelősségteljes áldozatvállalására.*” A „középkori téglát” Esztergom városából hozta, a **Szent István** király által alapított **Szent Adalbert** székesegyházból. A templom első épülete egyidős lehetett az érsekség alapításával, azaz ezer esztendő. Mádl Dalma hangsúlyozta: „*Szent István király Szűz Mária oltalmába ajánlotta a magyarokat. Kívánom, hogy a Szűzanya tiszteletére nevezett újonnan épülő iskolaközpontba hozott kövek 'élő kövekké' váljanak, s ne csak egy épületet építsünk fel belőle, hanem valódi közösség alakulhasson és növekedhessen.*”

Dalma asszony rámutatott: a csángómagyar iskola épülésével egy értékes, szeretettel és hittel őrzött kultúra, egy kis magyar közösség kap lehetőséget arra, hogy nyelvét, hagyományait, kultúráját megtartva nevelhesse gyermekeit. Mert tanulni, tudóssá lenni minden nemzet a maga nyelvén tudott, s ahogy **Kölcsy Ferenc** írta unokaöccsének szánt intelmeiben és buzdításában: „*...idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig művelni kötelesség.*”

Az ünnepi eseményen beszédet mondott **Benke Pál**, a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének alelnöke, **Ichim Vasile**, Rekecsin község polgármestere, Takács Csaba, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség ügyvezető elnöke, Berca Gabriel, Bakó megye prefektusa, valamint Bőjte Csaba, a Szent Ferenc Alapítvány elnöke. Továbbá felolvasták a csángómagyarok ügyéért sokat tevő Tytti Isohookana-Asunmaa volt európa tanácsi képviselő levelét.

Csaba testvér elképzelése szerint 2005 folyamán szerzik be az építkezési engedélyeket, majd maga az építkezés 2006 tavaszán kezdődne meg. Bőjte Csaba atya hisz az összefogás erejében. Közadakozásból kívánja felépíteni az iskolát. Ennek érdekében nemzeti összefogásra, szólított fel minden jóakarátú embert. Tervéről oly könnyedén beszél, mintha a világ legtermészetesebb eseményéről szólna. Az Ő esetében persze már többször megtapasztalhattuk: Isten közreműködésével minden lehetséges. „*Arra gondoltam, hogy amíg az építkezés tart, minden ősszel egy-egy autóbusznyi csángó gyermek néhány pedagógussal meglátogatná azokat a közösségeket, városokat, településeket, amelyek elvállalták egy-egy osztályterem megépítésének költségeit. Egy-egy ilyen alkalommal szentmisét tartanánk, a gyermekek szerepelnének, beszámolnánk az addig elért eredményekről...S így nemcsak az iskola épülne fel, hanem valamilyen módon a csángó-magyar közösség is beépülne az összmagyarság tudatába, érzelmi világába.*”

Csaba testvér vallja: - Csángó-magyar testvéreink nem üres kézzel kopognak szívünk, nemzetünk ajtaján, hanem a maguk mérhetetlen gazdag népi kultúrájával, életerejével, vitalitásával mindannyiunkat gazdagíthatnak... Hiszi: a szeretetből fakadó szolidaritás az egyetlen út, mely nem csak a mi népünket, hanem világunkat is előrébb mozdíthatja. A szeretet nemcsak az egyént, hanem a nemzetet és az emberiséget is megszenteli, erkölcsi tartást, önbecsülést, közösségi érzést ad, s így többszörösen igaz: moldvai-csángó testvéreinken segítve, önmagunkon segítünk.

Az ünnepi eseményen részt vett **Németh Zsolt**, a Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke, Dávid Ibolya, az MDF elnöke, valamint **Vizi E. Szilveszter**, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

A moldvai csángómagyar gyermekek jelenleg csak a román iskolai tanítás után, magánházaknál tanulhatnak magyar nyelvet. Ez a lehetőség csak négy éve adott. A moldvai csángók földjén 13 faluban 800 gyermek tanul ilyen körülmények között. 2002-től néhány településen hivatalosan is bevezették választható tantárgyként a magyar nyelvet, heti két órában a román állami iskolában. Ez azonban kevés a magyar nyelv és kultúra megőrzésére. Ha felépül a rekecsini új iskola, jelentősen javul a csángók magyar nyelvű oktatása.

A **Moldvai Csángómagyarok Szövetsége** és a **Dévai Szent Ferenc Alapítvány** közösen álmolta meg a moldvai csángómagyar iskola központ tervét Moldvában, ahol az óvodától az általános-, majd a szakközép iskoláig magyarul tanulhatnak a csángó magyar fiatalok.

A „*Köszönöm Istenem május 15-ét*” című levelében Csaba atya így ír: „*Szívem csordultig van örömmel, jókedvvel. Úgy érzem, a Szentlélek Moldvában kiáradt, és megisméltődött a nyelvek csodája: románul, magyarul dicsőítettük a szeretet Istenét. Moldvaiak, erdélyiek, magyarországiak, különféle pártok-*

hoz, világnézetekhez tartozó emberek szeretettel egyetértettek, és ugyanarról beszéltek: Iskolát akarunk építeni a csángó-magyar testvéreinknek, mert szeretjük őket. Együtt voltunk, és a segíteni akarás elmosott minden szakadékot, határt. Van előttünk egy szép nagy cél, amelyet meg kell valósítanunk. Minél többen tesszük oda a vállunkat, annál hamarabb épülhet meg, és annál szebb lesz a Béke Királynőjének Moldvai otthona. Milyen jó, szép lenne, ha Románia 2007-es Európai Unió csatlakozásának egyik ünnepi állomásait, a Rekecseni Csángó-magyar iskolaközpont felszentelése jelentené!"

Úgy legyen!

A Béke Királynője moldvai csángómagyar iskola központ
támogatható az alábbi számlaszámon:
10300002-20145639-70213285

* * *

100. szám

Már maga a szám is sok, megtölteni tartalommal nem kevésbé.

12 oldalas kis füzetecskével kezdtük 9 évvel ezelőtt, ma már az évkönyvek évenkénti két vastag kötete bizonyítja fejlődésünket. S mindez rendszeres támogatás nélkül. Innen-onnan mégis sikerült annyit összeszedni, hogy fenntartsuk a lapot. Hiszen sokan igénylik. Kezdetben 200 példányban jelent meg, ma már rendszeresen 1600 példányban, sőt kiemelkedő alkalmak esetén 1800 példányban. S nem adtuk fel az ingyenességét sem. Eljut szinte a világ minden tájára (a visszajelzések szerint), hiszen olvasható a honlapunkon is.

Büszkék vagyunk rá, hogy sokan keresik a könyvtárakban kutatás céljából, ezért juttatjuk el kb. 70 közgyűjteménynek valamennyi számunkat, évkönyvünket. Öröm számunkra, hogy éppen a 100. számban tudunk hírt adni az első örményországi bemutatkozásunkról, amelynek során a jereváni főbb közgyűjteményekben elhelyezhettük az eddig megjelent számokat, évkönyveket, és ezután rendszeresen megküldjük az őshazába is lapunkat. Bizonyítja a sokezer kinyomtatott oldal, hogy van mondanivalója az erdélyi örmény gyökerűeknek múltjáról, jelenéről, jövőjéről, szeretetről, összetartásról, hitről, hazáról, az ősök tiszteltéről, kultúránk és hagyományaink iránti ragaszkodásról. És még lesz a jövőben is.

dr. Issekutz Sarolta

* * *

Fővárosi Örmény Klub a kultúra és művészet nevében

2005. május 19.

A Fővárosi Örmény Klub május 19-i programján két színvonalas kötet bemutatása szerepelt.

Benedek Katalin: *Művészek és alkotások* című kötetét, valamint *Dávid Attiláról* szóló *Emlékalbumot* *Tróján Tünde* színháztörténész-rádióriporter mutatta be. Benedek Katalinnal, a Magyar Nemzeti Galéria főmuzeológusával történt beszélgetése során a hallgatóság megtudhatta: Benedek Katalin családjában a nemzeti elkötelezettség, az európai kultúra, a polgári értékrendet tisztelő szellemi légkör mindig természetes közeg volt. „Emberként, művészettörténészként ennek az örökségnek, hagyománynak folytonosságában hiszek. Számomra az érték időtől, kultúrától függetlenül állandó. Ez az értékközpontú szemlélet vezet, midőn véleményt alkotok művészeiről, művészetéről” - vallja a kötet szerzője. Megtudhatjuk: Benedek Katalin orvos szülei családfája „apai ágról háromszéki lófőszékely rangú, örmény beütésű elődöket jegyez”. Anyai részről kötődéseit „a legendás magyarságú kárpátaljai görögkatolikus püspök, Sztojka Sándor jelzi.” A művészettörténész hiszi: „Magyarként, azaz székelyként, erdélyi magyarörményként és kárpátaljai görögkatolikusként is arra törekszem, hogy tisztán lássak, elfogulatlanul, jó lélekkel engedelmeskedjem belső törvényeimnek. Nyitott, befogadó szívvel találjak rá a számomra hiteles és őszinte művészet-re...” A kötetben Benedek Katalin művészeti írásai olvashatók.

A **Dávid Attila Emlékalbum** (1967-2002) az örmény származású, fiatalon elhunyt díszlet-jelmeztervező, festőművésznek állít emléket. A festményeivel gazdagon illusztrált albumban, kortársain, barátain, munkatársain túl saját gondolataival is megismerkedhetünk: „Mint mindenkié, az én életem is korszakolható. Nagyon gyötör az anyagi szabadság hiánya. Szenvedélyesen dolgozom, tanulok, élem az

életem...szerencsésnek mondhatom magam, nagyjából művészeti munkával keresem a kenyeremet. Nem kellett eddig eladnom magam, mint az igavonó, de ez a pallos folyamatosan inog felettem..."

Mindkét albumot a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat jelentette meg, az utóbbit támogatta a Budavári Lengyel Önkormányzat is.

A májusi klubnapon *Bende Miklós* színházi rendező „*Híres ember = nagy ember? Zenés csevegés színházi emberekről*” című előadásával szórakoztatta közönségét. Dávid Áron közreműködése az est folyamán emlékezetes marad számunkra. A találkozót a Budavári Örmény Önkormányzat rendezte.

(F. Á.)

* * *

A gyergyószentmiklósi örmény-katolikus templom harangjai

Gyergyószentmiklós Csíkszeredától 50 km-re északra a Gyergyói medence középpontján terül el. A város első írásos említése a pápai tizedjegyzékben, 1332-ből való. Más székely településekhez hasonlóan gyalogos és lovas katonai szolgálatot viselő szabad székelyek laktak itt, de fokozatosan katonai szolgálattal megszerzett szabadságjogaikat elveszítik.

János Zsigmond fejedelem idejében fellázadnak és az 1562-es első székely felkelés után Gyergyószentmiklós lakosainak jó része a szárhegyi *Lázár* grófok jobbágya lesz, így szerepel 1567-ben 10 szabad székely telek mellett 78 jobbágycsalád, amely csak 1599-ben válthatta meg magát. A XVI. század második felében, az 1661-es tatárdúlás után, Moldvából áttelepült örmények erősítik a helység kereskedelmét és indítják el annak városiasodását. A gyergyói örmények, Moldvából telepedtek ide, miután az 1552-es örmény kivándorlás során a moldvai fejedelemség területén találtak menedéket. 1671-ben, miután a törökök Moldvára támadtak, az örmények egy része bebocsátást kért az Erdélyi Fejedelemségbe, melyre az engedélyt *Apafi Mihály* fejedelem meg is adta. 1868-ban az örmények számát 1200-ra becsülik Szentmiklós akkori 7000 lakosából. Ma Erdély legnagyobb örmény közössége, a gyergyószentmiklósi, 600 tagot számlál.

A gyergyószentmiklósi örménykatolikus templom egy régi gótikus templom helyén épült, amelyet 1730-ban bontottak le. Három év alatt 1733-ban készült el az új templom, majd egy évvel később épült hozzá a torony. A templom ékessége a barokk szószék, a fő- és mellékoltárok, valamint védőszentjük, *Világosító Szent Gergely* 1752-ben Velencében készült oltárképe. Bástyákkal és lörésekkel ellátott várfalát 1748-ban készítették. A templomkertben, amely a régi temető helye is, óriási Ammonites csigákat tartalmazó vörös mészkőből készült sírkövek láthatók.

Négy harangját az 1848-49-es szabadságharc idején ágyúöntésre ajánlották fel, majd 1872-ben újabb négy harangot öntöttek *Andrasovszki Efraim* brassói harangöntő műhelyében. Ebből három harangot az első világháború idején hadi célokra elvittek. Helyükbe 1929-ben öntettek új harangokat az örménykatolikus hívek *Kauncz Frigyes* harangöntő mester nagyszebeni műhelyében. A 27 méter magas toronyban négy harang lakik. A délidőben megszólaló nagyharang öt és fél mázsás. Felirata szerint: „*Áldott emlékü lelkipásztoruk Görög Joachim címzetes kanonok iránti hálás kegyeletből Szent Joachim tiszteletére öntettek a gyergyószentmiklósi katolikus hívek 1929. évben.*”

Görög Joachim, a századforduló, egyik legjelentősebb egyházi elöljárója és közéleti személyisége volt. Szamosújvári örmény családban született, teológiai tanulmányait Bécsben folytatta a mechitarista szerzeteskénél. Hazajövele után magyar-latin szakos tanári diplomát szerzett Kolozsváron. Római tanulmányokra javasolták, de ő inkább a kis gyergyói plébániát választotta. Nagyban hozzájárult a gyergyószentmiklósi Magyar Állami Királyi Gimnázium megalapításához, amely jelenleg a Salamon Ernő Gimnázium nevet viseli. Nagy tudása, szónoki képessége, kedvessége és humora révén a város egyik legszeretettebb egyénisége és vezetője lett. Támogatója volt az Erdélyi Kárpát Egyesület indította természetjáró mozgalomnak. Egyike volt annak a Csík vármegyei küldöttségnek, amely képviselte Gyergyó népét *IV. Károly* koronázási ünnepségén, 1916-december 16-án. 1920 után az Erdélyi Magyar Párt tagja volt. 1928-ban hunyt el. A helyi örmény temetőben temették el. Baldachinos, stilizált sírhelye a temető egyik látványossága. Halála után öntettek hívei a három harangot, amelyből a legnagyobbal emlékének adóztak.

A három kisebb harang, amelyből egyik 1872-ből maradt meg, g-mollban hangolt. A nagyságban második harang 1872-ből való, latin feliratú harangot Andrasovszki Efraim brassói műhelyében öntötték, a harmadik felirata: *Isten dicsőségére Szent Matild tiszteletére öntette Mélik Istvánné Lázár Matild 1929-*

ben, és a negyedik: *Drága halottaink emlékére Világosító Szent Gergelyt tiszteletére öntette az örmény katolikus egyház 1929-ben.*

Forrás: *Domus História, Puskás Attila örmény-katolikus vikárius, Zárug Aladár gondnok, Gyergyó történeti leírása*

Összeállította: *Oláh-Gál Elvira*

* * *

A Fővárosi Örmény Klub 2005. június 16-i műsora

Program

I. Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár) az 'Arménia' Örménymagyar Baráti Társaság elnöke „Pillanatképek Aranyosszék magyarörményeiről” címmel tart előadást

II. Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

budapesti képviselői örményországi hivatalos látogatásáról

Előadó: dr. Issekutz Sarolta elnök és képviselőtársai

Időpont: 2005. június 16-án, 17 órákor

Cím: Magyarok Háza, Budapest, Semmelweis u. 1-3.

A klubdelutánt a Budapest Főváros II. kerületi

Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi

* * *

Rövid hírek

Az örmény népiértékekre emlékeztek Szamosújváron

A régi Armenopolisban, azaz Szamosújváron április 24-én, vasárnap délelőtt emlékeztek meg a 90 évvel ezelőtti örmény népiértékekről. A főtéri székesegyházban tartott szentmisét *Szakács Endre* plébános celebrálta, aki beszédében kitért az 1915-ös örmény genocídium következményeire. Az örmény holokausztra emlékezve a szamosújvári egyházközség leróta kegyeletét az április 22-ről 23-ra virradó éjszaka véres eseményeinek áldozatai előtt. A vasárnapi szentmisén közreműködött az örmény székesegyház kórusa, amely örmény saragánokat és vallási énekeket adott elő.

(Megjelent a Szabadság 2005. április 26-i számában)

Világosító Szent Gergely napi búcsú

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség mindenkit szeretettel vár Világosító Szent Gergely ünnepén június 11-én, szombaton. Az Orly utca 6. sz. alatti templom búcsúnapján ünnepélyes örmény szertartású szentmisét mutatnak be 17 órákor. Előtte 16 órától szentségimádást, közös rózsafüzér-imádságot tartanak. Az ünnepi eseményre mindenkit hív és vár P. Leszkovszky Pál O. P. plébániai kormányzó.

Ugyancsak 2005. június 11-én 11 órákor Világosító Szent Gergely napi búcsút tartanak a szamosújvári örménykatolikus székesegyházban. Mindenkit szeretettel várnak!

* * *

Erdélyjárás felsőfokon - Barangolás őseink földjén (Gyergyó, Csík, Háromszék, Kászon, Felszeg, Nadas-mente)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja 2005.

ÚTVONAL: Budapest - Ártánd - Kalotánadas - Sztána - Kőrösfő - Kalotaszent-király - Kolozsvár - Marosvásárhely - Kelementelke - Szováta - Bucsin-tető - Gyergyóújfalu - Marosfő - Szellő-tető - Gyimesbükk - Hidegség - Gyimesfelsőlok - Gyergyószentmiklós - Pongrác-tető - Gyilkos-tó - Csíkszereda - Nyerges-tető - Kászonok - Kézdiszentlélek - Perkő - Bálványosvár - Szent Anna-tó - Tusnád - Libán - Homoródkarácsonyfalva - Szászfehéregyháza - Kalotaszentkirály - Dámos - Aranyos-völgye - Bélavár - Sebesvár - Nagyvárád - Ártánd - Budapest

Időtartam: 8 nap (2005. augusztus 24-31.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb.: 2300 km

Utasbiztosítás: Credit Suisse Rt.

Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, sportcipő, fürdőruha, fürdősapka

Vezetés: a csoportot képzett honismereti vezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.

Főbb események:

- Magyar-örmény találkozó eseménysorozata Gyergyószentmiklóson
- Zarándokút a Szent Anna kápolnához Gyergyószentmiklóson
- Szent István napi búcsú színhelyén leszünk a háromszéki Perkő-tetőn
- Szent Kristófnak, a vándorok védőszentjének kápolnája a Gyilkos-tónál
- Székely erődtemplom Kézdiszentléleken
- Kazettás kalotaszegi templom Dámoson
- A legszebb szász erődtemplom Szászfehéregyházán
- Makovecz Imre szakrális remekműve, a Millenniumi templom Csíkszeredán
- Böjte Csaba újjászülető szeretetotthona Szovátán
- Koszorúzás az 1849-es honvéd emlékműnél a Nyerges-tetőn
- Szoborpark Székelyudvarhelyen
- Kós Károly Varjúvára Sztánán
- A csángók iskolája a Sziklára Épített Ház
- Túrázunk:
 - > a Gyimesi-hegységben a Naskalatra
 - > Kőrösfő felett a Riszeg-tetőn
 - > a Gyalui-havasokban a Bélavárhoz
- Séta a Békás-szorosban és a Gyilkos-tó körül
- Fürdés a Szent Anna tóban
- Gyógyfürdőzés a sósvízű Medve-tóban Szovátán és termálvízben Félixen
- Ezeréves határ a Gyimesi-szorosban
- Városnézés Kolozsváron és Nagyváradon
- Kászonimpér és Kászonaltíz nevezetességei
- Rovásírás Homoródkarácsonyfalván
- Nyíró József emlékezünk szülőfalvában Székelyzsomboron
- Kirakóvásár Korondon és Kőrösfőn
- Fergeteges gyimesi néptáncbemutató Szalamáspatakon, Tímár Viktor mozsikál és Jánoska gardonyozik
- Szíveslátás hólabdával, alivánkával és szilvóriummal Kalotaszentkirályon és Hidegségen
- Küküllő menti borok kóstolója Kelementelkén
- Búcsúvacsoza az Agapé étteremben Kolozsváron
- Tábortűz Gyergyóújfaluban
- Orgonahangverseny a Szent Mihály templomban Kolozsváron
- „Három csillag jár az égen” pódiumelőadás a bujdosó írók műveiből Nagyváradon
- Gyergyói székely és kalotaszegi családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek szeretetét és őszinte barátságát

Részletes program:

1. nap **Indulás:** reggel 6 órakor a Batthyány tér felső rakpartról.

Határátkelő: Ártánd.

Látnivalók: Nagyvárad, Félix (fürdés termálvízben-fakultatív program), Nádasdaróc (1 órás könnyű túra Kós Károly Varjúvárához Sztánára), szíveslátás Kalotaszentkirályon.

Szállás és ellátás: az 1., 6. és 7. napon Kalotaszentkirályon, faluturista gazdaságokban (2 ágyas fürdőszobás lakások)

2. nap **Látnivalók:** Marosvásárhely (városnézés), Kelementelke (Kisküküllő menti borok kóstolója - fakultatív program), Szováta (Csaba testvér újjáépített Szent József szeretetotthona, fürdés a Medve-tóban), szíveslátás Gyergyóújfaluban

Szállás és ellátás: az 2., 3., 4. és 5. napon Gyergyóújfaluban, székely családoknál (2 ágyas fürdőszobás lakások)

3. nap **Látnivalók:** Szellő-tető (Gyimesek panorámája), Gyimesbükk (Ezeréves határ a Gyimesi szorosban, Rákóczi vár), Hidegség (szíveslátás és néptáncbemutató Szalamáspatakon a Györgyicze portán, 1 órás túra a Naskalatra), Gyimesfelsőlok (Iskolalátogatás a Sziklára Épített Házban)
4. nap **Látnivalók:** Békás-szoros, Gyilkos-tó (Szent Kristóf kápolna, séta a tó körül), Gyergyószentmiklós (3 órás zárandokút a Szent Anna kápolnához), magyar-örmény találkozó
5. nap **Látnivalók:** Csíkszereda, Nyerges-tető (1849-es honvéd emlékmű - koszorúzás), Kászonaltíz és Kászonimpér nevezetes helyei, Perkő (kápolna, búcsújáráhely), Kézdiszentlélek (erődtemplom), Szent Anna tó (fürdés), este tábortűz
6. nap **Látnivalók:** Homoródkarácsonyfalva (rovásírás az unitárius templomban), Oklánd, Székelyzsombor (Nyíró József szülőfalva), Szászfehéregyháza (szász erődtemplom)
7. nap **Látnivalók:** Dámos (kalotaszegi kazettás templom), Aranyos völgye, Bélavár (2 órás könnyű túra és piknik), Kolozsvár (Szervátius múzeum, orgonahangverseny a Szent Mihály templomban - fakultatív program). Búcsúvacsora Kolozsváron az Agapé étteremben
8. nap **Látnivalók:** Sebesvár, Nagyvárad (séta a városban, várlátogatás, a Kiss Stúdió 1 órás előadása a bujdosó írókról)

Határátkelő: Ártánd

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 53 500 Ft/fő (Ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 8 000 Ft)

Az összeg tartalmazza a vezetést, a biztosítást, a félpanziót, a szállást és a belépőjegyek árát, kivéve a fakultatív programokat és a **busz költséget** (amibe beletartozik a terepjáró busz teljesítménye is) = **20000 Ft, ami a foglalót** is képezi. A buszköltséget, mint foglalót a klubban, vagy előre egyeztetett időpontban az egyesület székhelyén lehet befizetni.

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Reményik Sándor, Áprily Lajos, Kányádi Sándor, Lakatos Demeter, Babits Mihály és Dsida Jenő verseivel, valamint a népköltészet remekeivel idézzük fel.

* * *

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadó (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyijövedelem-adó 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Kilencedik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyar-örmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyar-örmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor az APEH által mellékelte, (vagy Ön által kért) rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma:**

18085590-1-41

A kedvezményezett **neve:**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a Magyar Katolikus Egyházat, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként a **Magyar Katolikus Egyházat**, amelynek technikai száma **0011**

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le. Írja a borítékra a saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

* * *

„Aki rest áldozni a jövődőért - nem érdemel jövődőt.”

Wass Albert

* * *

Szomorújelentés

„A szeretet soha el nem fogy” (I.Kor. 13:8.)

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

SZÁVA ISTVÁN

rövid szenvedés után, életének 80. évében 2005. április 21-én elhunyt.

Földi maradványait hamvasztás után a Farkasréti temetőben

2005. május hó 27-én 11 óra 15 perckor a

katolikus egyház szertartása szerint helyezték örök nyugalomra.

Nyugalma legyen csendes, emléke áldott.

Közeli és távoli rokonai nevében: Gyászoló fiai: Tibor és István,

unokái: Álmos, Anna és Orsolya

Menyei: Katalin és Erzsébet

Cím: 1114 Budapest, Könyves György u. 4., 1121 Budapest, Eötvös u. 20.

* * *

Helyreigazítás

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

Szerkesztősége

Budapest

Tisztelt Szerkesztőség!

A füzetek 2005. áprilisi számában, a 3. oldalon közölt kép aláírása: „II. János Pál pápa és II. Garegin minden örmények katolikosza közös miséje a jereváni Világosító Szent Gergely székesegyházban 2001. szeptemberében.”

Ez az, ami szerintem nem helytálló megfogalmazás. Nem minden ájtatosság egyházi szertartás mise. Közös imádságot, közös ige-istentiszteletet végzett a pápa és a katolikosz testvéri egységben és szeretetben, de a keresztáldozat kenyér és bor színe alatt történő megújítását jelentő szentmisét együtt csak egyházuk teljes (hit- és egyházközösségbeli) egysége alapján mutatnak be. Ez a teljes egység - a feléje vezető eddigi nagy és örvendetes lépések ellenére - még nem valósult meg a római katolikus és az örmény apostoli egyház között. A pápa és a katolikosz nem misézett együtt. A felvétel más vallásos szertartásról, könyörgő ájtatosságról vagy ige-liturgiáról készült. Erre utal egyébként az is, hogy a képen egyik főpap sem visel a szentmiséhez előírt teljes liturgikus öltözéket.

Ismételten elnézést kérve, kiváló tisztelettel:

2005. május 25-én P. Leszkovszky Pál O. P.

plébániai kormányzó Örmény Katolikus Lelkészység 1114 Bp., Orlay utca 6

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat és

a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkeszti: Artishus Bt.

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70.

Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.